

Interview met Romée van der Zee

Tekst Hayo Velthuis, foto Thora Justesen

Romé van der Zee was jarenlang de motor van het onderzoek naar de heftigheid van de varroa-infecties in de Nederlandse bijenvolken en de daarmee samenhangende wintersterfte. We zochten haar op in haar Friese dorpje Tersoal, om te horen hoe zij terugkijkt op die episode in haar leven. Zij had geen achtergrond als onderzoeker. Ze was zo'n twintig jaar imker en hoorde in die tijd van de soms aanzienlijke verliezen. Wat was de aanleiding om er zo diepgaand en met zoveel gedrevenheid in te duiken?

Vragenlijsten

Romé: "Ik verbaasde me dat de berichtgeving naar de Nederlandse imkers over de bijensterfte bleef steken in het vermelden van de gemiddelde sterfte. Ik dacht: dit kan beter! Net als veel andere imkers had ik vragen, en omdat er in ons land geen verder onderzoek werd gedaan heb ik zelf met vragenlijsten gegevens verzameld. Via een inlegvel in het bijenblad kreeg ik antwoorden, en ieder jaar gaf dat aanleiding om de vragenlijst uit te breiden, waardoor we steeds meer zicht kregen op wat er gebeurde en waardoor het gebeurde. Om te beginnen waren er grote verschillen in sterfte tussen verschillende gebieden in Nederland. In het eerste jaar was er vooral veel sterfte in de kop van Noord-Holland, maar niet op Texel. Ook waren er andere gebieden met een meer dan gemiddelde sterfte, die er in meerdere jaren uitsprongen." Romée onderzocht vragen over mogelijke oorzaken. Dat zijn omgevingsfactoren, zoals de dracht in de voorgaande zomer, de weersomstandigheden die de voedselsituatie negatief zouden kunnen hebben beïnvloed; de agrarische omgeving en de bestrijdingsmiddelen die daar werden toegepast. Ook de methoden, die imkers gebruikten bij het imkeren, kunnen de wintersterfte van bijenvolken hebben beïnvloed. De grote verschillen tussen de jaren in de gemiddelde sterfte wezen ook op de invloed van milieufactoren.

Statistieken

Was het in de beginjaren gemakkelijk om met de weinige gegevens een overzicht te maken, naarmate er meer vragen werden gesteld werd de uitwerking complexer. Romée: "Ik was blij dat ik in Alison Gray een professionele statisticus vond die me de weg heeft gewezen hoe je het gewicht van al die factoren kon meten. En Lennard Pisa, een bioloog, heeft me geweldig geholpen bij het uitvoeren van enkele experimenten. We waren blij met de financiële steun die we vooral van het Ministerie van Landbouw kregen. Daarbij werd de eis gesteld dat het geld aan een organisatie werd gegeven, niet aan een bepaald persoon. We hebben toen de stichting Nederlands Centrum voor Bijenonderzoek (NCB) in het leven geroepen, waarmee we voldeden aan die eis.

Ik kwam in contact met een groep professionals uit verschillende landen. Daar waren andere methoden van bestrijding, die voldeden ook. In het begin was ik kritisch, maar ik heb erg veel van hen geleerd. Die internationale samenwerking kwam steeds meer van de grond en leidde tot het ontstaan van COLOSS (Colony Losses), nu een grote organisatie van professionals. Zij monitoren de wintersterfte voor heel Europa en zelfs daarbuiten. Maar wanneer je naar oorzaken zoekt, moet je op zoek gaan naar de invloed van lokale

omstandigheden. In de enquêtes vroeg ik naar het bijenas: imkerde men met carnica, Buckfast of het Nederlandse mengras? Opvallende verschillen in sterfte zag ik niet. Wel waren er grote verschillen in de methoden die bij de bestrijding werden gebruikt, en die waren verschillend in hun effectiviteit. Het meest gunstige resultaat werd verkregen met een combinatie van darren snijden in het voorjaar, het verdampen van mierenzuur in de voorzomer en het gebruiken van oxaalzuur rond kerst."

Slotvraag aan Romée: wat vind je, moeten we de Varroa bestrijden of niet? "Zelf imkerde ik met de zwarte bij," vertelt ze. "Ik heb varroa weinig bestreden. Waarom had ik die bestrijding zelf niet nodig? Samen met Lennard Pisa bracht ik volwassen mijten in pas gesloten broedcellen. Bij de zwarte bij hier in Friesland waren er veel mijten die dan geen eitjes legden; in volken met afstammelingen van mijn bijen, door Lennard gehouden in Utrecht, deden veel mijten dat wel. Het wijst op een genetisch verschil met andere bijen, dat mogelijk veroorzaakt dat zwarte bijen minder last hebben van de mijten. Is hier ook sprake van een de rol van omgevingsfactoren? Volken van zwarte bijen ontwikkelen zich in het voorjaar trager en daardoor groeit de mijtenpopulatie ook langzamer dan bij de carnica's en Buckfast volken, bekend om hun goede opbrengst aan voorjaarshoning. Is dat de hele verklaring? Daar moet hoognodig fundamenteel onderzoek naar worden gedaan!

Goede conditie

Wat moet ik imkers nu aanraden, bestrijden of niet? Sommige imkers voelen een grote weerstand tegen chemische middelen, anderen hebben dat minder. Uitgangspunt is natuurlijk dat je altijd je bijenvolken in goede conditie moet houden. Begin ermee ze goed te houden met gebruik van de bestrijdingsmiddelen die daarvoor beschikbaar zijn. Als dat goed gaat kun je voorzichtig proberen een jaar niet te bestrijden. Eventueel ook een tweede jaar, maar het vereist wel dat je de ontwikkeling van de mijtenpopulatie goed in de gaten houdt. Doe je dat te weinig of niet, dan kan het snel fout gaan. Dat zagen we in 2023, met ineens weer veel sterfte in ons land. Let vooral ook op de kans op herbesmetting, via het vervliegen van darren en door rovende bijen van imkers in de buurt. Hier in Friesland zijn andere imkers ver weg, dat scheelt wellicht.

Er zijn veel beginnende imkers met een beperkte ervaring. Zij zouden, meer dan meestal het geval is, moeten kunnen steunen op de ervaren imkers, waardoor eerder kan worden ingegrepen in de ontwikkeling van het volk, in die van de mijtenpopulatie in het volk en in de verspreiding van de virussen, de belangrijkste oorzaak van verzwakking en sterfte. Zulke mentoren zouden dan actief contact moeten zoeken, niet wachten op een verzoek om te adviseren wanneer het al mis loopt.

Er is nog veel te vragen rondom de wintersterfte, er is nog veel gedegen onderzoek nodig. Ik hoop dat dit ooit opnieuw wordt aangepakt!" ●

Achterin dit nummer van Bijenhouden treft u een uitgebreid artikel aan over de onderzoeken van Romée van der Zee.